

УДК 796.011.3“19” (477.83)

ІВАН БОБЕРСЬКИЙ – ЗАСНОВНИК ТА ІДЕЙНИЙ НАТХНЕННИК УКРАЇНСЬКОГО СПОРТОВОГО КРУЖКА В АКАДЕМІЧНІЙ ГІМНАЗІЇ У ЛЬВОВІ

Андрій СОВА

*Львівський державний університет фізичної культури,
кафедра олімпійської освіти,
вул. Костюшка 11, 79008, Львів, Україна,
e-mail: andrijsova@yahoo.com*

Досліджено роль українського педагога і фахівця з фізичного виховання, професора Івана Боберського (1873–1947) у створенні й розбудові Українського спортивного кружка при Академічній гімназії у м. Львів. Автор розглядає питання популяризації руханки і змагу в навчальних закладах Галичини на прикладі Українського спортивного кружка. У статті аналізується роль І. Боберського в адаптації фізичної культури і спорту до української культурної традиції.

Ключові слова: *Іван Боберський, Галичина, Львів, Академічна гімназія, Український спортивний кружок, тіловиховання, руханка, змаг.*

Знайомство широкої громадськості з руханкою (фізичним вихованням) і змагом (спортом) у другій половині XIX ст. у більшості країн Європи відбувалося, як правило, через поширення гімнастичного руху: створення гімнастичних гуртків, товариств, організацій, об'єднань, союзів тощо. Рухові ігри й різновиди змагальних вправ тоді називали складовою гімнастики. Спорт як поняття і явище був поширений лише в країнах Британської імперії та США. Наприкінці XIX ст. – у першій чверті XX ст. спортивний рух, завдяки започаткуванню міжнародних спортивних змагань і чемпіонатів, зокрема й Олімпійських ігор (від 1896 р.), “витіснив” гімнастичний, залишаючи йому місце переважно в ділянці фізичного виховання різних закладів освіти. Однак і там, в університетах, гімназіях і школах, у швидкому часі виникають перші спортивні осередки.

Подібно цей процес відбувався і в українському середовищі Галичини. З утворенням 1894 р. українського гімнастичного товариства “Сокіл”¹ (від 1909 р. змінено назву на “Сокіл-Батько”²) у Львові при товаристві створюються секції з різних видів спорту, зокрема борбництва (фехтування), мандрівництва (пішого туризму), наколесництва (велосипедного спорту) та ін. Наприкінці 1906 р. професор Іван Боберський (за життя його називали “Батьком українського тіловиховання”) в Академічній гімназії у Львові організував перший в освітніх закладах для українців тіловиховний осередок, у назві якого чи не вперше серед українців застосував означення “спорт” – Український спортивний кружок (УСК). Окремо також варто звернути увагу і на застосоване в назві слово “український”³ ще за 12 років до створення перших державних об'єднань українців у XX столітті – Української Народної Республіки і Західно-Української

¹ Статут товариства “Сокіл” затверджений міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р. Див.: Іван Боберський, “Сокільський рух в австрійській Україні (Про роботу “Сокола-Батька”)", *Памяткова книжка Союзу Визволення України і календарь на 1917 рік з 103 ілюстраціями*, (Відень: Накладом Союзу Визволення України, 1917): 217; Василь Нагірний, *З моїх споминів*. (Львів, 1935), 70; Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІА України у Львові), ф. 146, оп. 25, спр. 510, арк. 4–12 зв.; спр. 642, арк. 3–25 зв.; спр. 644, арк. 3–19; спр. 724, арк. 3–27 зв.; ф. 312, оп. 1, спр. 1, арк. 3; спр. 12, арк. 1; “Перше руске товариство гімнастичне “Соколь” у Львові”, *Календарь Соколь на рік 1895 / Зладивь Володимирь Лаврѳвскій*. (Львѳвъ: Накладомъ автора, 1894): 3–8.

² Змінити назву товариства “Сокіл” на “Сокіл-Батько” запропонував член сокільської організації Лев Лопатинський, – “тому що, – писав голова “Сокола” Іван Боберський, – львівський “Сокіл” провадить Товариства, які повстають по селах і по містах”. Докладніше див.: Іван Боберський, *Українське сокільство 1894–1939*. (Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939): 9. (“Сокільська бібліотека”, ч. 7).

³ Іван Боберський, *Українське сокільство 1894–1939*. (Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939): 9. (“Сокільська бібліотека”, ч. 7).; Степан Гайдучок, “Спортовий ювілей. 15-ліття Спорт. Т-ва “Україна””, *Діло*. (Львів, 1926, 16 вересня., чис. 205 (10882)): 4.

Народної Республіки. Невдовзі УСК став впливовим чинником розвитку і популяризації різновидів спорту в навчальних закладах українців Львова, а згодом й Галичини, підносив національну свідомість і патріотизм.

У 2016 р. минуло 110 років від заснування Українського спортивного кружка при Академічній гімназії у Львові. В дотеперішній українській історіографії діяльність УСК вивчено недостатньо. Як правило, автори в статтях і монографіях вказували рік створення кружка, засновника та опікуна Івана Боберського й деякі факти з діяльності УСК⁴. Чи не вперше про становлення і розвиток копаного м'яча в УСК описано в книзі львівських істориків спорту Богдана Люпи та Івана Яремка “Хроніки львівського футболу”⁵. Автори подали певні статистичні дані, імена і прізвища футболістів тощо. Однак, крім копаного м'яча, поза їхньою увагою залишилися інші аспекти з історії УСК. З огляду на це підготовано цю статтю, в якій досліджено роль професора Івана Боберського (1873–1947) у створенні й розбудові Українського спортивного кружка при Академічній гімназії у Львові.

Джерельною базою дослідження послужили львівська періодика (“Сокільські Вісти”, “Свобода”, “Народне Слово”, “Вісти з Запорожжя”, “Діло”, (“Сокільські Вісти”), звіти Академічної гімназії у Львові за 1901–1918 рр., видання товариства “Сокіл” (від 1909 р. “Сокіл-Батько”) у Львові, документи Центрального державного історичного архіву України у Львові (фонд 312 (“Українське спортивне товариство “Сокіл-Батько”, м. Львів”), приватний архів Степана Гайдучка (світлина і документи), спогади Івана Боберського і членів УСК: Степана Гайдучка, Тараса Франка, Степана Цимбали. Значна частина опрацьованих друкованих видань є бібліографічною рідкістю і зберігаються у фондах Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка, бібліотеки Центрального державного історичного архіву України у Львові, Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, закордонних бібліотеках, приватних збірках.

Наприкінці 1906 р. на базі Академічної гімназії у Львові створено Український спортивний кружок (УСК), який став одним із перших осередків розвитку і популяризації спорту в навчальних закладах українців Галичини. Ідея заснування такого кружка визріла в І. Боберського ще на початку ХХ ст., зокрема в 1903 р., коли він почав навчати гімнастику в Академічній гімназії у Львові в шести відділах⁶.

Зауважимо, що у 1903/1904 навчальному році в Академічній гімназії у Львові з'являється гімнастика (український відповідник, який запропонував І. Боберський) – руханка. Декілька років до цього її проводити не вдавалося через відсутність відповідного приміщення. Заняття гімнастики почав вести І. Боберський. Вправи відбувалися в спортовому залі українського гімнастичного товариства “Сокіл” у Львові. Гімнастику викладали в шести відділах шість годин тижнево. Урок гімнастики відвідувало 180 учнів III–VIII-х класів. Кожний із шести відділів вправляв годину тижнево. Гімнастичні заняття мали відбуватися згідно із затвердженими міністерством віровизнань і освіти Австро-Угорщини в 1897 р. вказівок. Іван Боберський переклав цей документ українською мовою і керувався у своїй роботі серед іншого й ним (згодом, в 1910 р., він опублікував його в додатку до газети “Народне Слово” – “Вістях з Запорожжя” як “Плян для науки руханки у гімназіях, реальних гімназіях і реальних школах”⁷). Кожний відділ

⁴ Наприклад див.: Богдан Трофим'як, “Фізичне виховання гімназійної молоді”, *Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування 1898–1998*, підбір, упоряд. та ред. Степана Яреми, (Тернопіль; Львів: НТШ; Львівське крайове товариство “Рідна Школа”, 1998): 109–112; Л. Легкий, *Футбол Тернопілля*. (Тернопіль: Лілея, 2002), 169; В. Попович. *Зародження і перші кроки футболу на Тернопіллі (історія, цифри, факти)*. (Тернопіль: ТзОВ “Видавництво Астон”, 2013), 128; P. Chomicki, L. Śledziona, *Rozgrywki piłkarskie w Galicji do roku 1914*. (Mielec, 2015), 256 та ін.

⁵ Богдан Люпа, Ярослав Грисьо, Іван Яремко, *Хроніки львівського футболу*. (Львів: Піраміда, 2015), Т. 1 (II половина XIX ст. – 1965), 596.

⁶ “Збір учительський з кінцем шк. року 1903/1904”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*, (Львів: Накладом наукового фонду, 1904): 39.

⁷ Бб [Іван Боберський], “Плян для науки руханки в гімназіях, реальних гімназіях і реальних школах”, *Вісти з Запорожжя*. (Львів, 1910, 13 жовтня, чис. 47): 13.

було поділено на три підвідділи. На чолі кожної структурної одиниці стояв провідник, якого обирали серед учнів гімназії⁸.

Однак на той час бракувало відповідної методичної літератури, фахівців і приміщень. Іван Боберський доклав величезних зусиль і провів титанічну працю, щоб створити спортовий кружок, який би популяризував різні види спорту, що набували тоді поширення в народів Європи.

Ідею організувати спортивний осередок І. Боберський вирішив реалізувати через своїх найближчих вихованців – гімназистів руханкового середовища. Є підстави вважати, що він свідомо повів справу таким чином, що самі гімназисти організували кружок. З огляду на це, офіційно УСК керували учні Академічної гімназії – Головної або Філії. Натомість, Іван Боберський не фігурував серед керівництва. Він став “опікуном” і “духовним батьком” УСК.

На початках до УСК входили учні V а і V б класів. Серед засновників і перших членів УСК були: з V а класу – Степан Кизима, Євген Ломницький, Ананій Степанів, Петро Франко; V б – Степан Гайдучок, Тимофій Гумовський, Степан Цимбала та ін.⁹

Професор Іван Боберський у брошурі “Українське сокільство” (1939) про початки УСК писав: “Вкінці повстав 1906 р. при академічній гімназії “Український Спортовий Кружок”. Члени носили емалієву, жовто-синю відзнаку з золотистими буквами “У. С. К.”. Це були перші змагові (спортивні. – А. С.) відзнаки на українських землях. Назва “український” тривожила шкільних урядовців, але шкільна молодь розуміла, що вони – українці, а не “руські”¹⁰.

Як вже зрозуміло зі спогаду Івана Боберського, важливе значення він надавав символіці й атрибутиці кружка. Із цією метою розробив спортивні строї (одяг), відзнаки, печатки, виказки (посвідчення) і рекламну продукцію. Великої художньої вартості були плакати і запрошення, виготовлені в грудні 1910 р.¹¹ У звіті Академічної гімназії за 1910/1911 навчальний рік про це знаходимо: “Другий руханковий вечір, улажений заходом Українського Спортового Кружка відбувся 19.XII.1910 в салі “Сокола”. Запросини і порядок були випечатані на картці: шість спортових образців творить обвідку. Представлені є скок в гору, вирив до бігу, мет кружком, мет списом, тягнене линви і гра в “союзняка”. Сю картку на грамоти і запросини для ужитку “УСК” вирісував п. Роман Грицай¹², слухач політехніки, після проекту проф. І. Боберського”¹³.

Кожен новий член УСК отримував вписову картку, де зазначалося прізвище та ім'я, клас, сплата внесків за перше і друге півріччя навчального року (кружок існував на фінансовому самоутриманні). В архіві Степана Гайдучка зберігається вписова картка Гриця Лучаківського¹⁴. У ній вказано, що Лучаківський: учень VII-го класу, сплатив членські внески дві

⁸ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1904): 43, 44.

⁹ Степан Гайдучок, *Спомини*, Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів); “Клясифікація учеників за другий піврік року шкільного 1906/1907”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1907): 73.

¹⁰ Іван Боберський, *Українське сокільство 1894–1939*. (Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939), 10. (“Сокільська бібліотека”, ч. 7).

¹¹ ЦДІА України у Львові, ф. 312, оп. 1, спр. 82, арк. 100 зв.; Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів); “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*, (Львів: Накладом наукового фонду, 1911): 17; Петро Франко, “Руханковий вечір Академічної гімназії у Львові”, *Вісти з Запорожжя*. (Львів, 1910, 22 грудня, чис. 60): 11.

¹² Роман Грицай на замовлення Івана Боберського розробив чимало афіш та відзнак, зокрема афішу для показових виступів товариства “Сокіл-Батько”, відзнаку для учасників Шевченківського здвигу, що відбувся 27–29 червня 1914 р. у Львові та ін. Докладніше див.: Степан Гайдучок, “Пів століття сокільських видань”, *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*, (Львів, 1937, грудень, чис. 12): 10; Степан Гайдучок, *Пів століття сокільських видань*. (Львів, 1937): 42, 43, 50; Андрій Сова, “Актуальні питання вивчення символіки українських молодіжних організацій Галичини кінця XIX – першої третини XX ст.”, *Український визвольний рух*. (Львів, 2007, зб. 9): 169–170.

¹³ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1910/1911*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1911): 20.

¹⁴ “Вписова картка Гриця Лучаківського до І. українського “Спортового кружка” у Львові”, Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

корони (відповідно по короні за півріччя). Документ завірений підписами голови кружка Петра Франка, касиєра (скарбника) Антіна Зеленого і печаткою УСК. Печатка овальної форми, без зображення, вмещувала лише напис (“легенду”): “Український “Спортовий Кружок” у Львові”.

У своїй діяльності УСК використовував ще одну печатку. Відомості про неї знаходимо в спогадах Степана Гайдучка: “Печатка представляє zarazом відзнаку кружка, яку носили учні – члени цього кружка. Щит в горі має довкола букв (УСК. – А. С.) кленові листки понище смуги на переміну синьо-жовті”¹⁵.

Очевидно, саме в контексті діяльності УСК І. Боберський (за словами Степана Гайдучка – “головна пружина видавничої діяльності в товаристві Сокіл-Батько”¹⁶) готував і публікував перші пояснювальні, методичні праці з впорядку, ігор і забав, копаного м’яча, ситківки, гаківки тощо. Частина з них з’явилася саме на сторінках звітів Академічної гімназії: “Забави і гри рухові” (1904)¹⁷, “Забави і гри рухові, часть друга” (1905)¹⁸, “Рядові вправи” (1909)¹⁹. Це полегшувало роботу членам УСК та істотно сприяло підвищенню їх обізнаности і фахового рівня.

Першими видами спорту, які були обрані для занять в УСК, стали футбол, різновиди легкої атлетики та українська рухова гра “Гилька”. Із цього приводу у “Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1906/1907” зазначалося: “<...> Кружки плекають гри: Союзняк (Association Football) і Гильку, вправляють ся в бігу і метаню диска та списи”²⁰.

Поступово члени УСК опанували й інші види спорту: хокей (гаківка), лижні перегони (лещети), ковзанярство (совги), швидкісний спуск на санах (санкарство), теніс (ситківка), плавання, веслування, велоспорт (наколесництво) тощо. При кружку створили відповідні секції, кількість яких з огляду на обставини змінювалася. Так, в 1908/1909 навчальному році в структурі УСК діяло сім секцій: копаного м’яча, бігу, скоку, ратища і кружка, ситківки, дужання, прогульки²¹.

До участі в діяльності секцій УСК було залучено чимало гімназистів, число яких поступово зростало. Збільшувалася й чисельність учнів з-поза меж УСК, які займалися різними видами спорту. Так, у звіті Академічної гімназії за 1909/1910 навчальний рік І. Боберський вказав: “Коли упорядкуємо спорти після числа любителів, а зачнемо від найбільшого числа, то дістанемо такий порядок: кичка – 544, їзда верхом – 504, союзняк – 414, плаванє – 375, веслованє – 341, їзда на совгах – 317, танець – 163, їзда на ровері – 111, легка атлетика – 60, ситківка – 17, їзда на лещетах – 14”²².

У літню пору вправляння відбувалися на свіжому повітрі на придатних паркових галявинах, найчастіше – у Цісарському ліску (“Кайзервальд”, сьогодні – парк “Знесіння”), на “Вульці”, а також “янівських оболонях”. У зимову пору заняття з різновидів атлетики проводилися переважно в залі “Сокола-Батька”, перегони на лещетах і швидкісні з’їзди з гори на санках – у Стрийському парку або в парку “Залізна вода”, а ковзанярство – на Пелчинському ставку.

Різні види спорту популяризувалися через проведення показових (“прилюдних”) змагань у Львові (29 травня 1910 р. – перші прилюдні змагання УСК з легкої атлетики на

¹⁵ Степан Гайдучок, *Спомини*, Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

¹⁶ Степан Гайдучок, “Пів століття сокільських видань”, *Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства*. (Львів, 1937, листопад, чис. 11): 9; Степан Гайдучок, *Пів століття сокільських видань*. (Львів, 1937): 20.

¹⁷ Іван Боберський, “Забави і гри рухові”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1904): 3–33.

¹⁸ Іван Боберський, “Забави і гри рухові, часть друга”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1905): 3–27.

¹⁹ Іван Боберський, “Рядові вправи”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1909): 3–58.

²⁰ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1906/1907*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1907): 39.

²¹ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1909): 16.

²² “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 24.

“Вульці”²³; 15 жовтня 1910 р. – другі прилюдні змагання УСК на “площі циклістів”²⁴ та ін.) і руханково-вокальні виступи (3 квітня 1909 р., 6 лютого 1910 р. у рухівні “Сокола-Батька”²⁵ та ін.), коли також презентувались окремі спортивні види.

Видом спорту, з якого починався УСК, був футбол (копаний м’яч, союзняк). На той час футбол під різними назвами, на противагу іншим видам спорту, вже був доволі поширений і відомий, зокрема і в українському середовищі Галичини. Ще в 1900 р. у Львові один із засновників українського гімнастичного товариства “Сокіл” Володимир Лаврівський уперше видав українською мовою правила гри у футбол під назвою “Копана (Association Football)”²⁶. “Дальший етап розвитку копаного мяча, – за словами Тараса Франка, – й інших спортів датується з приходом енергійного і фахового провідника, проф. І. Боберського. Професор, германіст і руховик, учив гімнастики надобовязково, а в літній порі громадив учнів охотно на “кайзервальді” і там почав правильні тренінги копаного мяча. Систематично навчав подавати мяч короткими пасінгами, стонувати (задержувати), провадити, стріляти наріжняка карного, відбивати головою. Молодь української гімназії згуртувалася в У. С. Кружку і поділилася на дружини копаного мяча. Змагання розгрівали зпершу зі собою, потім з жидівськими і польськими дружинами”²⁷. В рік заснування УСК (1906) І. Боберський в друкарні Наукового товариства імені Шевченка видав накладом товариства “Сокіл” у Львові третю частину праці “Забави і гри рухові” (копаний м’яч), яку присвячує саме футболу²⁸.

У секції копаного м’яча УСК сформували декілька гімназійних команд – “УСК І”, “УСК ІІ”, “УСК ІІІ”, “УСК ІV”, “УСК V” тощо²⁹. На початках футбольні матчі відбувалися лише між командами кружка, але згодом футбольні команди УСК почали брати участь у змаганнях міста і краю. Відомо, що на запрошення УСК проводив ігри з копаного м’яча з українськими, польськими, чеськими і жидівськими командами, зокрема: “Гасмоней І”, “Гасмоней ІІ”, “Гасмоней ІІІ”, “Дніпро І”, “Збараж І”, “Збараж ІІ”, “Литва І”, “Погонь І”, “Погонь ІІ”, “Погонь ІІІ”, “Погонь ІV”, “Погонь V”, “Поділля”, “Свобода І”, “Спарта І”, “Спарта ІІ”, “Спорт І”, “Сянова Чайка І”, “Тім І”, “Тім ІІ”, СТ “Україна”, “Чарні І”, “Чарні ІІ”, “Чарні ІІІ”, “Чарні ІV”, “Чарні V”, “Чарні VI” та ін.³⁰. Спочатку, через відсутність досвіду, спортсменів УСК програвали більшість матчів, однак згодом вони почали грати на рівні відомих і титулованих команд. Серед перших переможних зустрічей УСК назвемо: матч “УСК І” з “Погонь ІV”, який відбувся

²³ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 26.

²⁴ “ІІ. Прилюдні змагання”, *Вісти з Запорожжя*. (Львів, 1910, 13 жовтня, чис. 47): 14.

²⁵ “Гімнастично-вокальний виступ”, *Сокільські Вісти*. (Львів, 1909, 17 цвітня, чис. 15): 4; “Ученики академічної гімназії у Львові”, *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. (Львів, 1910, 3 лютого, чис. 320): 7; “Ученики академічної гімназії у Львові”, *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. (Львів, 1910, 5 лютого, чис. 321): 12; “Ученики академічної гімназії у Львові”, *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. (Львів, 1910, 8 лютого, чис. 322): 8; ик, “Руханково-звуковий виступ спортивного кружка акад. гімназії у Львові”, *Вісти з Запорожжя*. (Львів, 1910, 10 січня, чис. 6): 14.

²⁶ Володимир Лаврівський, *Копана (Association Football)*. (Львів, 1900), 18, зошит перший.

²⁷ Тарас Франко, “Початки українського спорту у Львові”, *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. (Львів: Накладом С. Т. “Україна”, 1936): 31.

²⁸ Іван Боберський, *Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч*. (Львів: Накладом товариства “Сокіл”, 1906), 36.

²⁹ Кількість дружин (команд) копаного м’яча при УСК постійно зростала. У 1908/1909 навчальному році їх було – 5, 1909/1910 – 11. Докладніше див.: “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1909): 16; “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 16.

³⁰ Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів); “Стрічі дружини УСК з дружинами інших клубів”, *Вісти з Запорожжя*. (Львів, 1910, 27 жовтня, чис. 49): 12; П. Скавинський, “У. С. К.”, *Вісти з Запорожжя. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожежарних товариств*. (Львів, 1912, 30 січня, чис. 65): 5–6; “Вислід з здвигових змагань”, *Вісти з Запорожжя. Руханка – Змаг – Пожежарництво – Мандрівництво – Пласт – Стрілецьтво*. (Львів, 1914, 30 липня, чис. 95–96): 9–10 та ін.

26 вересня 1909 р., рахунок 1:0; “УСК І” – “Гасмоня ІІ” (“Асмоня ІІ”) – 23 жовтня 1909 р., 2:0 та ін. Для кращого розуміння справи, І. Боберський з членами УСК обговорював проведені матчі. Так, 30 вересня 1909 р. у приміщенні ІІІ класу учні з “Батьком українського тіловиховання” аналізували гру “УСК І” і “Погонь ІІІ”. Матч відбувся день перед цим з рахунком 5:1 на користь “Погоні ІІІ”. Єдиний гол у ворота суперника забив Петро Франко. Підсумок І. Боберського: “Поміч подавала мяч за слабо вперед, нападчі тримали ся длятого на своїй половині грища. Заложники копали також за слабо. Воратар держав ся добре”³¹.

Щоб вдосконалити майстерність гравців команд УСК, І. Боберський 1909 р. спеціально запросив із Праги фахівця з футболу, члена чеського футбольного клубу “Славія” В’ячеслава Льомоза³². В. Льомоз упродовж 5–27 вересня 1909 р. проводив навчальні тренування з командами копаного м’яча УСК³³. У “Звіті дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові на шкільний рік 1909/1910” знаходимо про це відомості: “Дня 5. вересня прибув до гімназії член чеського клубу “Слявія” п. Вячеслав Льомоз з Праги, щоби підучити дружини в методі гри. Вправи відбували ся майже що дня, через цілий вересень на Вульці або на янівськй оболоню. Перший підготов (тренінг) відбув ся 5.ІХ. на Вульці. Тренер показав спосіб, як здержувати мяч, коли він спадає з гори та як подавати. Радив не бити ніколи в гору, лиш все низько, добре виміреним копом, по попереднім здержанню. Копати мяч треба не кінцем черевика, але підбитем, ізза чого мяч йде о много влучнійше. Вправляла перша дружина з другою від год. 10 ½ – 12 ¾. Дня 6.ІХ. відбув ся тренінг від год. 4 ½ – 6. Гра була слабша, бо гравчі були помучені еше з попередного дня. На тренінгу дня 7., 8., 9. і 10.ІХ. учив тренер подавати мяч боком черевика, гри в одні ворота і бігу довкола грища”³⁴. Поява В’ячеслава Льомоза, тренера УСК, не була можлива якщо не вдалося б віднайти коштів на оплату його праці. І. Боберський і члени УСК впродовж декількох місяців збирали і заощаджували гроші³⁵. Цей епізод в діяльності УСК зафіксований у багатьох спогадах. Зокрема, Степан Гайдучок згадував: “Кілька уваг і відповідей читачеві. Звідки взявся тренер з чеської “Славії”? Учні (а вони усі були рівночасно і учнями в львівському “Соколі-Батьку”) дали гімнастичний popis, а за дохід з нього закупили спортивну форму, мячі, черевики. Директор (Академічної гімназії у Львові Едвард. – А. С.) Харкевич, великий приятель молоді, дав 300 корон на тренера, щоб його оплатити. Ці popisи давали учні, почавши з 1909 р. щось три рази. Богатші учні купували виряд за батьківські гроші”³⁶. Тарас Франко про В. Льомоза писав таке: “Проф. Боберський, бачучи велике замилювання молоді до мяча, спровадив з Праги фахового тренера п. Льомоза, активного гравця “Слявії” чи “Спарти” праської, що на той час було не аби якою сензацією. Пан Льомоз, низький, симпатичний блондин, показався добрим організатором, імпував усім змагунам феноменальною технікою гри, чудесним опануванням мяча й ефектовними “бомбами”. Учив наших хлопців так пильно, що вже по кіль-

³¹ “Плян науки”, Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909. (Львів: Накладом наукового фонду, 1909): 17.

³² *Lwowski Okręgowy Związek Piłki Nożnej. Krótki rys historyczny rozwoju piłkarstwa na terenie okręgu Lwowskiego. Wydany z okazji 15-lecia I 20-lecia Lwów. Okręg. Kolegium Sędziów Piłki Nożnej. Jednodniówka.* – (Lwów, [1934]): 25; Степан Гайдучок, *Спомини*, Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

³³ У спогадах Степана Цимбали, опублікованих в діаспорі, подається неправдива інформація про те, що В. Льомоз прибув до Львова для тренування футбольних команд УСК у 1907/1908 навчальному році. Докладніше див.: Степан Цимбала, “Спорт в УАГ в 1902–1910 рр.”, *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978*, упоряд., літ. та техн. ред. Б. Романенчука. (Філядельфія, Мюнхен, 1978): 343; Степан Цимбала С. “Визначні люди у спорті”, *Ювілейна книга Української Академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілости 1878–1978*, голов. ред. Н. Пазунок. (Мюнхен, Філядельфія, 1982, друга част.): 185. Зі спогадів С. Цимбали ця та інші помилки перекочували у публікації сучасних українських авторів.

³⁴ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 16.

³⁵ *Lwowski Okręgowy Związek Piłki Nożnej. Krótki rys historyczny rozwoju piłkarstwa na terenie okręgu Lwowskiego. Wydany z okazji 15-lecia I 20-lecia Lwów. Okręg. Kolegium Sędziów Piłki Nożnej. Jednodniówka.* (Lwów, [1934]): 25.

³⁶ Степан Гайдучок, *Спомини*, Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

кох тренінгах, рівень гри цілої дружини піднісся значно. Памятаю, яке захоплення викликала двоциферна перемога української одинадцятки над “Гасмонеею” на янівських оболонях. Льомоз грав у центрі нападу і сам стрілив переважну кількість воріт. Жида не доходило до голосу і ганебно програли. З польськими дружинами йшло трудніше, бо ті швидше почали копати й швидше мали власні грища³⁷. Зауважимо, що кількість дружин (команд) копаного м’яча при УСК завдяки І. Боберському стало зростала. У 1908/1909 навчальному році їх було 5, 1909/1910 – 11³⁸.

Спортівці УСК також брали участь у змаганнях в інших містах Галичини, зокрема Тернополі, Стрию, Перемишлі. Чи не найяскравішою спортовою подією в діяльності УСК та українських спортивних товариств того часу були ІІ Запорожські ігрища, які відбулися 29 червня 1914 р. на площі “Сокола-Батька” у Львові з нагоди Шевченківського здвигу.

Наслідуючи УСК, в Галичині заснували й інші українські спортові клуби – “Поділля” в Тернополі, “Сянова Чайка” в Перемишлі тощо. Активно до цього долучився й І. Боберський. Він разом зі змагунами УСК неодноразово приїжджав в різні міста Галичини, де проводив спортові змагання і лекторії з актуальних питань тіловиховання і спорту. Показовою була поїздка Івана Боберського з командами копаного м’яча УСК І та УСК ІІ до гімназії в Тернополі. Захід відбувся 16 жовтня 1909 р. Крім проведення змагань з копаного м’яча, суддею яких був І. Боберський, він доповідав про правила гри в копаній м’яч і запросив тернопільських спортовців з товариською зустріччю відвідати Львів³⁹. Після того, як І. Боберський відвідав Тернопіль, там остаточно за керівництва вчителя української гімназії Семена Сидоряка (1870–1939) сформовано українську команду копаного м’яча в гімназії Франца Йосипа. Зросло також зацікавлення іншими видами спорту, які розвивалися в Галичині, зокрема лешетарством, легкою атлетикою, мандрівництвом⁴⁰. До слова, І. Боберський як суддя неодноразово брав участь у змаганнях з копаного м’яча, що відбувалися не лише у Львові, а й в інших містах Галичини.

Діяльність УСК І. Боберський намагався висвітлювати в галицькій пресі. Статті і замітки професора і його учнів – членів УСК (Петра Франка, Степана Гайдучка та ін.) публікували українські часописи “Діло”, “Народне Слово”, “Сокільські Вісти”, “Вісти з Запорожа” і звіти Академічної гімназії у Львові⁴¹.

Таким чином, впродовж 1906–1914 рр. І. Боберському і його послідовникам вдалося підготувати в УСК чимало знаних пізніше спортовців і фахівців з фізичного виховання і спорту. Діяльність УСК під керівництвом І. Боберського стала прикладом для ініціативних груп в інших містах Галичини. Результатом цього було заснування спортових кружків: “Сянова Чайка” (гімназія в Перемишлі); “Поділля” (гімназія в Тернополі); “Січ” (у Стрию), яка невдовзі була перейменована на спортовий кружок “Скала”. Український спортовий кружок визначально вплинув на становлення й поширення спорту серед української спільноти Галичини. Як

³⁷ Тарас Франко, “Початки українського спорту у Львові”, *СТ Україна Львів. 25 ліття 1911–1936*. (Львів: Накладом С. Т. “Україна”, 1936): 31–32.

³⁸ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1909): 16; “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 16.

³⁹ “Плян науки”, *Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1909/1910*. (Львів: Накладом наукового фонду, 1910): 18.

⁴⁰ Богдан Трофим’як, “Фізичне виховання гімназійної молоді”, *Ювілейна книга Української гімназії в Тернополі. До сторіччя заснування 1898–1998*, підбір, упоряд. та ред. Степана Яреми. (Тернопіль–Львів: НТШ; Львівське крайове товариство “Рідна Школа”, 1998): 109–110; Л. Легкий, *Футбол Тернопілля*. (Тернопіль: Лілея, 2002): 5; В. Попович, *Зародження і перші кроки футболу на Тернопіллі (історія, цифри, факти)*. (Тернопіль: ТЗОВ “Видавництво Астон”, 2013): 6.

⁴¹ Див. наприклад: “Гімнастично-вокальний виступ”, *Сокільські Вісти*. (Львів, 1909, 17 цвітня, чис. 15): 4; Іван Боберський, “Вступне слово на руховім виступі “Спортового кружка” у Львові”, *Сокільські Вісти*. (Львів, 1909, 12 мая, чис. 19): 3; [Іван Боберський], “До Тернополя”, *Сокільські Вісти*. (Львів, 1909, 23 жовтня, чис. 11): 1; “Ученики академічної гімназії у Львові”, *Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись*. (Львів, 1910, 8 лютого, чис. 322): 8; “Звіт “Сокола-Батька””, *Вісти з Запорожа. Руханка–Змаг–Пожарництво–Мандрівництво–Пласт–Стрілецьтво*. (Львів, 1914, 14 марта, чис. 91): 4 та ін.

твердив відомий спортовець того часу, провідний діяч сокільського руху, а згодом перший голова Української Спортової Централі Америки і Канади (УСЦАК) Едвард Жарський (1906–2003), УСК став кузнем перших “пропагаторів спорту і спортових таланів, що опісля, у світовій війні (Першій світовій війні. – А. С.) віддали свої спортові надбання ідеї визволення Батьківщини”⁴². З-поміж чільних діячів і спортовців УСК окремо згадаємо Тараса і Петра Франків, Антона Зеленого, Степана Гайдучка, Федя Черника, Степана Кизиму, Романа Носковського, Степана Цимбалу. Кожен із них у різний час брав дієву участь у заснуванні й розвитку різних українських руханково-спортових гуртків і товариств Галичини, зокрема таких відомих, як “Пласт” та спортове товариство студентів вищих шкіл “Україна”. Вони також у різний спосіб сприяли поширенню видів спорту на українських землях і в діаспорі.

IVAN BOBERSKYI – THE FOUNDER AND THE IDEOLOGICAL INSPIRER OF UKRAINIAN SPORTS CIRCLE IN THE ACADEMIC GYMNASIUM IN LVIV

Andrij SOVA

*Lviv State University of Physical Culture,
Department of the Olympic Education,
Kostyushka Street, 11, 79008, Lviv, Ukraine
e-mail: andrijsova@yahoo.com*

Summary

The autor analyzes the contribution of the Ukrainian pedagogue and specialist in the physical education, Professor Ivan Boberskyi (1873–1947) to the creation and development of the Ukrainian Sports Circle at the Academic gymnasium in Lviv. By the end of 1906 Ivan Boberskyi organized the first Ukrainian center of physical culture (tilovyhovannya) at the Academic Gymnasium. It was the first center in the education institution and the term “sport” in the Ukrainian Sports Circle has never been used before.

The members of the Ukrainian Sport circle were good at: football (kopanyi myach), hockey (haktivka), skiing (leshchety), skating (sovhy), sledging (sankarstvo), tennis (sytkivka), swimming, cycling (nakolesnytstvo), athletics etc. Different sport competitions and physical culture (ruchankovo-vocal performances were organized in Lviv). In such a way Ivan Boberskyi popularized cultural education work.

The section of football in the most successful. At the beginning football matches took place only between the teams of the sports circle, but later the Ukrainian Sports Circle teams took part in the competitions with other societies and clubs, such as: Ukrainian, Polish, Czech, Jews. In 1909 the member of the Chechs Football club “Slavija” Vjacheslav Lyomoz was invited by Ivan Boberskyi to improve the sport skills of the Ukrainian Sports Club. Before the First World War the sportsmen of the Ukrainian Sports Circle took part in sport competitions in different towns of Galicia, such as: Ternopil, Stryi, Peremyshl. Ivan Boberskyi paid a great attention to the circle’s attributes and symbols. For this purpose special sport clothes, reward decorations, signets, certifications and advertisements had been worked out. Ivan Boberskyi prepared and published the first methodological works concerning the rules of different sport events of the Ukrainian Sports Circle. He tried to explain the history of the Ukrainian Sports Circle in the press of Galicia. His articles and notes were published in the Ukrainian periodicals and the reports of Lviv academic gymnasium.

During 1906–1914 many famous sportsmen and sport specialists were educated in the Ukrainian Sports Circle by Ivan Boberskyi. It was a great example and motivation for the establishment of different sports circles in other towns of Galicia, such as: “Syanova Chaika” (gymnasium in Peremyshl), “Podillya” (gymnasium in Ternopil), “Sich” (in Stryi, later renamed into “Skala”).

The Ukrainian Sports Circle greatly influenced the development of the sport among the Ukrainian community in Galicia before the First World War. Ivan Boberskyi was known as a guardian and spiritual father of the Ukrainian Sports Circle. Different sport events were popularized by the Ukrainian sports circle at many Ukrainian educational institutions in Lviv and latter on in Galicia. It influenced the raising of national consciousness and patriotism.

Keywords: *Ivan Boberskyi, Galicia, Lviv Academic gymnasium, Ukrainian Sports Circle, tilovyhovannya, ruchanka, zmah.*

⁴² Едвард Жарський, “Історія українського фізичного виховання”, *Календар-Альманах на 1934 рік Спорт в масі!* (Львів: Накладом видавничої кооперативи “Вогні”, 1933): 12.

REFERENCES

- [Boberskyi, Ivan I.]. "To Ternopil", *Sokilki's News*. (Lviv, 1909, october, 23, num. 11): 1.
- Boberskyi, Ivan, "Introduction to the report "Sports circle" in Lviv", *Sokilki's News*. (Lviv, 1909, may 13, num. 276): 3.
- Boberskyi, Ivan. "Entertainment and physical exercises", *Report of the Academic gymnasium's authorities in Lviv for schod year 1903–1904*. (Lviv : Edited by the science fund, 1904): 3–33.
- Boberskyi, Ivan. "Entertainment and physical exercises", *Report of the Academic gymnasium's authorities in Lviv for schod year 1904–1905*. (Lviv : Edited by the science fund, 1905): 3–27.
- Boberskyi, Ivan. *Entertainment and physical exercises. Part III. Kopanyi myach*. (Lviv: Edited by the "Sokil" society, 1906): 36.
- Boberskyi, Ivan. "Ordinary exercises", *Report of the Academic gymnasium's authorities in Lviv for schod year 1908–1909*. (Lviv: Edited by the science fund, 1909): 3–58.
- Boberskyi, Ivan. "Sokil's movement in the Austrian Ukraine (Sokil-Father's activities)", *Booklet of the Union of the Ukrainian Liberation and Calendar for 1917 (103 illustration included)*. (Vienna : Edited by the Union of the Ukrainian Liberation, 1917): 217–223.
- Boberskyi, Ivan. *Ukrainian Sokils 1894–1939*. (Lviv: Edited by Sokil-Fater, 1939), 16 (Sokil's library, part 7).
- "Vyslyid z zdvyhovykh zmahan'", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1914, july, 10, num. 95–96): 9–10.
- "Inscription card of Gritsa Luchakivsky to the I. Ukrainian "Sportovoho kruzhka" in Lviv", *Private archive of Stephen Hayduchka (the city of Lviv)*.
- Hayduchok S. "Half a century of sokilski's publications", *Sokilki's News*. (Lviv, 1937, desember, num. 12): 10.
- Hayduchok S. *Half a century of sokilski's publications*. (Lviv, 1937), 53.
- Hayduchok S. "Memoirs", *Private archive of Stephen Hayduchka (the city of Lviv)*.
- Hayduchok S. "The sports anniversary. 15th Anniversary of Sports Society "Ukraine", *Dilo*. (Lviv, 1926, 16 September, Num. 205 (10882)): 4.
- "Gymnastic-vocal performance", *Sokilki's News*. (Lviv, 1909, Aprir, 17, Num. 15): 4.
- "Public competitions", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1910, October, 13, Num. 17): 14.
- Zharskyi E. "The History of the Ukrainian Physical Culture", *Calendar for 1934 "Sport for People"*. (Lviv, Edited by the publishing cooperation "Vohni", 1933): 10–14.
- Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1903/1904*. (Lviv: Edited by science fund, 1904), 88.
- Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1906/1907*. (Lviv: Edited by science fund, 1907), 80.
- Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1908/1909*. (Lviv: Edited by science fund, 1909), 86.
- Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1909/1910*. (Lviv: Edited by science fund, 1910), 86.
- Report of management of royal academic gymnasium in Lviv for school year 1910/1911*. (Lviv: Edited by science fund, 1911), 94.
- "Report of "Sokil-Father"", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1914, March, 14, Num. 91): 2–10.
- "Physial-vocal performance of the sports circle of Lviv classical gymnasium", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1910, January, 10, Num. 6): 14.
- Lavrivskyi V. *Kopana (Football Assosiation)*. (Lviv, 1900), 18 (Notebook I).
- Lehkyi L. *Football of Ternopil*. (Ternopil : Lileya, 2002), 169.
- Lyupa B. M., Hrysyo Y. A., Yaremko I. Y. *Lviv's Football Chronicle*. (Lviv: Piramida, 2015), 596.
- Nahirnyi V. *My Memoirs*. (Lviv, 1935), 70.
- Boberskyi, Ivan. "Plan for teaching physical training in real gymnasiums and real schools", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1910, October, 13, Num. 17): 13–14.
- "The first gymnastics society "Sokol" in Lviv Calendar. Sokol for 1895". (Lviv: Edited by the autor, 1894), 128.
- Popovych V. *The conception and the first steps of football in Ternopil (history, figures, facts)*. (Ternopil: Edited by "Aston", 2013), 128.
- Scawynskyi P. "USK", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1912, January, 30, Num. 65): 5–6.
- Sova A. "Actual issues of symbols studying of Ukrainian youth organizations of Galicia late XIX – the first third of the XX century", *Ukrainian liberation movement*. (Lviv, 2007, Vol. 9): 157–180.
- "Meetings "USK" team with other clubs teams", *News from Zaporizhyya*. (Lviv, 1910, October, 27, Num. 49): 12.

Trofymiak B. "Physical culture of the gymnasium's youth", *Jubilee book of the Ukrainian gymnasium in Ternopil. The foundation 1898–1998*, Edited by S. Yarema. (Ternopil, Lviv, 1998): 109–112.

"The Students of the Academic Gymnasium in Lviv", *National Word*. (Lviv, 1910, February, 3, Num. 320, 7; February, 5, Num. 321, 12; February, 8, Num. 322, 8.

Franko P. "Physical Culture (ruchankovyi) party of the Lviv Academic Gymnasium", *News from Zaporizhya*. (Lviv, 1910, December, 22, Num. 60): 11–12.

Franko T. "The origins of Ukrainian sport in Lviv", *ST Ukraine Lviv. 25th Anniversary 1911–1936*. (Lviv: Circulation S. T. "Ukraine", 1936): 30–33.

CSHA of Ukraine in Lviv, f. 146, op. 25, affair 510, affair 642, affair 644, affair 724; 312, op. 1, affair 1, affair 12, affair 82.

Tsymbala S. "Prominent people in sport", *Anniversary book of Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. At the 100th anniversary of the first Ukrainian maturity exam 1878–1978*, head. ed. N. Pazuniak. (Munich, Philadelphia, 1982): 185–190.

Tsymbala S. "Sport in UAG in the 1902–1910", *Anniversary book of Ukrainian Academic Gymnasium in Lviv. At the 100th anniversary of the first Ukrainian maturity exam 1878–1978*, origin., lit. and tech. ed. B. Romanenchuk. (Philadelphia, Munich, 1978): 339–346.

Chomicki P., Sledziona L. *Football in Galicia fill 1914*. (Mielec, 2015), 256.

Lviv Football Union. Short essay of the development of football in Lviv. Edited by the Union of Football Refrees. (Lviv, 1934), 27.